

Маријан Ј. Гешпер^[1]

председник Матице словачке
Мартин (Словачка Република)

УДК 930.85(497.11:437.6)

061:001.32(437.6)

061:001.32(497.113)

930.25(497.113)

Оригинални научни рад

Примљен: 10.3.2026.

Прихваћен: 16.4.2026.

doi: 10.5937/napredak7-65605

Развијање словачко-српских културних и научних веза: сарадња Матице словачке са Матицом српском и Архивом Војводине

Сажетак: Текст се фокусира на преглед конкретних догађаја и активности које је организовала или у њима учествовала Матица словачка, у оквиру јачања словачко-српских веза, посебно оних између Матице словачке и Матице српске. У том смислу, у тексту се наводе конгреси матица, који представљају платформу за сарадњу између матица и институција словенских народа и који су током свог постојања развили значајну сарадњу у области истраживања историје и културе два народа. У тексту се помињу и значајни јубилеји обе матице, као и планирање заједничких издавачких пројеката и заједничко учешће на културним догађајима.

Кључне речи: српско-словачка сарадња, Павел Јозеф Шафарик, конгреси матица и институција словенских народа

Увод

Дугогодишњи пријатељски односи између словачких и српских културних установа последњих година попримају нову, динамичну димензију. Матица словачка са седиштем у Мартину, основана 1863. године, дакле у доба Угарске и Хабзбуршког царства, систематски развија сарадњу са значајним институцијама у Србији, пре

свега са Матицом српском, која је прва настала, 1826. године, и као таква била симбол културног буђења словенских народа. Подједнако је интензивна и сарадња са Архивом Војводине са седиштем у Новом Саду, који такође ове године обележава значајан јубилеј – стогодишњицу оснивања.^[2] Сарадња се ослања на историјске везе словенских народа, традицију научне и културне размене и бригу о словачкој заједници у

[1] gespermarian1@gmail.com

[2] Доступно на интернету: https://slovenskeslovo.sk/matica-slovenska-posilnila-spolupracu-s-krajanmi-a-archivom-vojvodiny/?utm_source=chatgpt.com

Војводини. Историја нас је научила да говоримо језиком узајамног заједничког поштовања и подршке, који у садашњости настојимо да очувамо и унапредимо.

Када говоримо о Матици словачкој, треба нагласити да је словенски стуб културне, научне и друштвене сарадње постојао већ од самих почетака њеног оснивања. Словенски контексти били су иманентни део словачког матичног живота кроз све његове историјске етапе, све до данас. Словачки родољуб, историчар, библиотекар, архивиста и матичар доцент Антон Аугустин Бањик (1900–1978) крајем четрдесетих година 20. века вероватно је најпрецизније окарактерисао однос Матице словачке према идејама словенске узајамности. Између осталог он наводи: „Традиције словачког народа су нераскидиво и дубоко повезане са историјом читавог Словенства. Матица словачка је истовремено историјски чувар и живи носилац духа словенске солидарности код Словака. Тачније, Матица словачка настала је као одраз директног испољавања узвишених осећања, прожетих словенским братством, поводом хиљадите годишњице доласка словенских апостола Константина Ђирила и Методија међу наше претке. Осим тога, Матица словачка временом се развила на начин, да међу свим сестринским установама у словенском простору, најизражајније чува првобитни, изворни смисао матичне идеје, онако како је она настала у првој

трећини прошлог века. Али Матица словачка, као удружење љубитеља словачког народа, није само институција која се ослања на више интересе словенског братства; она врши своју мисију истовремено на широком друштвеном темељу свељудског братства, на искреном зближавању човека са човеком, те стога има позитиван однос према сваком поштеном грађанину било које националне припадности, нарочито када он има и посебно разумевање, поштовање или љубав према животним напорима и потребама Словака“ (Group of authors, 2020, str. 99).

На крају крајева, уистину јасан словачки и матични доказ отелотворења словенске сарадње био је историјски први председник Матице словачке бискуп Шћефан Мојзес (1797–1869). У њему је словачки, словенски и хуманистички идеал матичног народног стремљења пронашао свој врхунски узор, утолико пре што није био само велики Словак, одушевљени Словен и племенит човек него је био и дубоко религиозан високи црквени достојанственик и добротвор, ког су се дубоко дотицале социјалне неправде. Први председник Матице словачке активно се ангажовао у борби за културна и политичка права Словака и јужнословенског националног покрета. Развијао је и блиску сарадњу с представницима Чеха, Морављана, Срба, Хрвата и Русина^[3] у контексту све веће мађаризације и германизације у средњој Европи 19. века

[3] Сличан концепт заступао је и други велики Словен и русинско-словачки прегалац Адолф Добријански (1817–1901), који је такође био припадник другог таласа националног препорода, али је задирао и у трећу штуровску фазу. Добријански је чак предложио план за настанак облика државне творевине Чеха, Морављана, Словака и Русина, и то више од осамдесет година пре настанка прве Чехословачке Републике 1918. године. Више у документарном филму: *Визионар словенској јединствима – Адолф Добријански*, објављено 19. 3. 2021. [онлајн], доступно на: https://www.youtube.com/watch?v=skv2_V88MA8

у Хабзбуршкој монархији. Шћефан Мојзес је у свакодневном практичном животу некомпромисно бранио основна народна и културна права словенских народа и није се притом устручавао да ризикује свој друштвени положај (Group of authors, 2020, str. 99).

Исто је важило и за другог потпредседника Матице словачке Карола Кузмањија (1806–1866), који је припадао другом таласу националног препорода, односно генерацији „Свеславије“^[4] коју су представљале личности попут Јана Колара и Павела Јозефа Шафарика, при чему се ова генерација одликовала интензивним контактима и сарадњом у оквиру ширег словенског простора, укључујући и српски културни и интелектуални миље. У словачком историјском контексту национални препород делимо на три фазе и засигурно није случајно што се период настанка првих матица временски поклапао с другим таласом, и то словачким огранком генерације „Свеславије“ (1820–1835).

Према речима савременог матичног историчара Михала Елијаша (1934–2018), матице словенске спадају међу најважнија национално-културна удружења, и то не само у контексту историје Европе. Настале су као прве националне и културне институције са низом задатака важних за формирање националних удружења. Уз национални принцип, пропагирале су и грађански принцип – уједињавале су националне заједнице без обзира на верску исповест, политичко уверење и социјалну припадност. Богатом издавачком и културном

делатношћу значајно су допринеле подизању културног нивоа народа, развоју науке, књижевности, уметности и образовања. Оснивале су националне библиотеке, књижевне музеје, галерије и друге институције које подстичу националну, европску и светску културу. Развијањем културних веза дале су допринос зближавању народа и одржавању националне свести. У Европи не познајемо друга културна удружења која су толико дуго трајала и имала толико широк распон деловања попут словенских матица. За своју свестрану делатност заслужују поштовање, углед и признање не само у оквиру појединачних народа већ и у оквиру Европе, Европске уније и целог света (Eliáš, 2010, str. 18–19). Може се додати да исто важи и за континуирану сарадњу између Матице српске и Матице словачке која, иако различитим интензитетом, траје кроз читав 19. и 20. век, све до данас, те се може констатовати да у садашњости српско-словачке матичне везе доживљавају своју наредну историјску ренесансу.

Савремена и историјска полазишта сарадње

Односи између словачког и српског културног миљеа имају дубоке историјске корене. Чињеница је да је целокупно историјско сећање у појединим аспектима релативно кратко и да стручна литература често ставља акценат на 19. век као време почетка интензивне словенске сарадње.

[4] Термин „Свеславија“ (Všeslavia) први је употребио Јан Колар у песничкој композицији „Кћи славе“ („Slávy dcera“), а касније и у делу *Пройповеди и беседе* (Kázně a Řeči).

30 | Међутим, и у 18. и 19. веку бележимо значајне размене у образовању, уметности и литератури: много Срба (и не само Срба из јужне Европе) студирало је на словачким универзитетима и у гимназијама, посебно у Братислави, Кошицама и Кежмарку, а знаменити Словаци, представници словачког националног препорода, попут Павела Јозефа Шафарика или Јана Колара и утемељивача српског језика Вука Караџића, узајамно су црпели знања захваљујући прикупљању и систематизацији ризнице народног стваралаштва. Ове словенске везе не можемо редуковати само на 19. век, управо супротно. Кретање становништва, лични контакти и заједнички језички и културни утицаји указују на континуитет веза које задиру у даљу прошлост и формирају словенску културну и друштвену средину много пре него је наступило време модерног националног препорода у 19. веку. Ако узмемо у обзир познати обим културних и образовних размена међу словенским народима, чини се веома мало вероватним да су оне настале тек током два века. Упркос томе што се систематско историјско проучавање бави углавном новијом историјом, историјски одједи словенске узајамности морају бити много старији и дубље усађени у културну свест оба народа.

Примера историјских веза и словенске сарадње можемо у старијој историји наћи много више, али ћемо се, с обзиром на садржајност,

фокусирати само на неке. Већ само постојање Самовог царства (623–658) указује на покушај западнословенских племена да створе прву претечу државне творевине наших предака, да се ослободе аварске превласти и истовремено одоле германском притиску Франачке државе на истоку у 7. веку. Фредегарова хроника назива ову творевину Самовим царством, које је обухватало Лужичке Србе, словенска племена на територији Чешке, као и моравске, подунавске и корушке Словене.^[5] У историји су сачувана имена неких значајних војвода западних Словена, као што су били Дерван, Валук или централни владар Само. Иако хронике ћуте о догађајима након Самове смрти, вероватно је да су надплеменске структуре у различитим облицима опстале. Године 833. франачки хроничари бележе настанак још једне политичке творевине Западних Словена, која је касније названа Великоморавско царство. Управо спајање кнежевине Мораве и Њитре, једног те истог племена Словена, указује на континуирани развој политичких и друштвених структура које су се надовезале на Самово царство (Durec, Gešper, 2023, str. 15). Од Великоморавског царства одвија се дело Константина Ћирила и Методија, који су поставили темеље писмености Словена, црквене и прве државне управе, школе филозофије, правног образовања и словенског схватања хришћанства, што се касније проширило и на

[5] Византијски писац Јорданес у свом делу *О йореклу и делима Готџа* из 6. века именује три словенска племена – Венете, Анте и Словене. Словени су се овде схватили као посебно словенско племе. Касније су, пре свега западни хроничари, све именовали као Словене. Првобитно етничко име Словена и даље носе Словаци – Slovensko и Словенци (Slovenija). Јорданес је истовремено забележио да су Словени заједно са Готима (германско племе) вршили снажан притисак на југоисточни део Римског царства у области доњег Дунава већ у 4. веку наше ере.

Источне и Јужне Словене тог времена. Не забора-
вимо да су и Матица словачка у Турчијанском
Светом Мартину (1863) и Матица словеначка у
Љубљани (1863–1864) основане поводом хиља-
дите годишњице доласка Константина Ђирила
и Методија.

Наведене везе захтевале би много темељни-
ју обраду. Ако се вратимо и направимо мисаони
скок ка словачко-српским односима модерног
доба, изузетно важна личност која је била своје-
врсни живи мост српско-словачке сарадње био
је значајни слависта и мислилац Павел Јозеф
Шафарик (Parenička, 2025, str. 55). Као директор
и професор тамошње православне гимназије,
провео је 14 плодних година (1819–1833) у Но-
вом Саду и оближњим Сремским Карловцима
и значајно допринео развоју српског култур-
ног и научног живота. Истовремено се уписао
и у историју Матице српске, поставши један од
њених првих почасних чланова већ приликом
њеног оснивања. Такође је активно објављивао
своје текстове у најстаријем стручном часопису
који у својој историји излази у континуитету –
Летопису Матице српске. П. Ј. Шафарик је та-
кође важна спона између словачког, моравског,
чешког, лужичкосрпског, словеначког и српског
националног, културног и научног живота са
утицајем који сеже чак до 20. века, када су се
многе Шафарикове идеје и реализовале (наста-
нак држава Чехословачке и Југославије након
Првог светског рата 1918. године). Управо из
историјског наслеђа П. Ј. Шафарика произилази
и савремена сарадња словачких и српских ин-
ституција која је заснована на узајамном пошто-
вању, научној размени и подршци словенском
културном идентитету.

Матичини конгреси и словенска сарадња

Важан стуб међународне сарадње Матице сло-
вачке представљају конгреси матица и културних
институција словенских народа. Као такви, они
се надовезују на историјску традицију словенске
узајамности и културне сарадње између словен-
ских народа. Први европски конгрес матица сло-
венских народа одржан је 2007. године у Марти-
ну, а завршни меморандум утврдио је полазишта
и за наредне године: „Ми, представници матица
словенских народа, на свом Првом европском
конгресу одржаном од 26. до 28. марта 2007.
године у Мартину (Словачка): I. изјављујемо да
Европу доживљавамо као континент равноправ-
них култура, језика и националних идентите-
та, као заједнички дом нација које сарађују, у
којем Словени заузимају незаменљиво место.
II. Подржавамо и промовишемо хуманистичке,
демократске и хришћанске традиције Европе,
које су стуб културног, духовног и друштвеног
развоја нашег континента у 21. веку. III. Сагла-
сни смо са новом формом демократске сарадње
матица и препоручујемо извршним властима
наших држава да историјски доказане матице у
наредним деценијама постану интегрални део
државне културне политике. IV. Позивамо на
сарадњу и друге организације које прихватају и
подржавају словенску узајамност и вредности
европске припадности. V. Изражавамо вољу да
се састајемо на наредним европским конгресима
матица словенских народа и да тако чувамо и
развијамо наше културно наслеђе. VI. Препору-
чујемо одлучујућим структурама ЕУ да прихвате
интеграциону вољу осталих словенских народа

да постану пуноправни и вредни чланови интегрисане Европе“ (Eliáš, 2010, str. 146).^[6]

И Други европски конгрес матица словенских народа одржан је у Мартину, и то од 31. јула до 3. августа 2013. године. Трећи конгрес матица словенских народа одржан је 4. фебруара 2014. у Љубљани и индиректно је допринео доношењу нове законске регулативе, која гарантује значајније финансирање рада Матице словеначке од државних органа Словеније.^[7] Ови догађаји су постали значајна платформа за дискусију о будућности словенских културних институција у глобализованом свету.

Значајном прекретницом може се сматрати Четврти конгрес матица и институција словенских народа, одржан од 4. до 6. јуна 2019. године у Мартину. Конгрес је био посвећен важним историјским годишњицама – пре свега стогодишњици обнављања рада Матице словачке 1919. године и сећању на Меморандум словачког народа од 6. до 7. јуна 1861. године (Group of authors, 2020, str. 101-102). На скупу су учествовали представници бројних словенских културних установа, историчари, слависти и културни радници, а треба истаћи активно учешће матичне делегације на челу са председником Матице српске професором Драганом Станићем. Управо је Четврти конгрес из 2019. године у Мартину пренео узајамне интеракције словенских матица на нову

димензију и најавио наредне будуће конгресе матица. Као суштину наводимо и даље актуелно саопштење представника словенских научних, културних и друштвених установа: „Ми, учесници 4. конгреса матица и институција словенских народа, одржаног на иницијативу Матице словачке 5. и 6. јуна 2019. у Мартину, поводом 100. годишњице њеног обнављања, као легитимни представници донели смо ово саопштење: У текућим процесима глобализације, либерализације, информационих, интернет и кибернетичких технологија и ратова, постиндустријског доба и постмодерне, словенске матице и културне институције словенских народа морају и даље промовисати и ширити традиционалне конзервативне вредности, пре свега хришћанство и родољубље. Посебно у словенском и европском окружењу желимо да чувамо ћирило-методијевску традицију, помажемо успостављању свесловенског и националног идентитета и историјске свести, у чему лежи суштина и перспектива словенске цивилизацијске мисије. Њу развијамо на принципима наслеђа светих Ћирила и Методија као заштитника Европе“ (Group of authors, 2020, str. 310).

Поводом јубилеја, 160 година Матице словачке организован је Пети конгрес матица словенских народа и словенских институција, који је уједно и отворио програм јубиларних свечаности у Мартину. Одржан је 3. и 4. августа 2023, а на

[6] На конгрес су дошли представници 12 матица из осам држава Европе. Конгрес је разматрао четири основне тематске области: 1. матице словенских народа као културни, духовни и друштвени феномен Европе; 2. словенство и Словене у Европи на прагу 21. века; 3. национални интегритет – стуб идентитета; 4. сарадњу матица у јачању националног и културног идентитета. Опширније: Eliáš, 2010, str. 140–148.

[7] Матица словеначка у Љубљани, за разлику од Матице словачке у Мартину, није јавноправна организација већ удружење грађана.

Маријан Ј. Гешпер

Развијање словачко-српских културних и научних веза:
сарадња Матице словачке са Матицом српском
и Архивом Војводине

Маријан Гешпер и Драган Станић током званичне посете Матице словачке у Србији (Нови Сад)

Фото: Матица словачка

њему су учествовале делегације из више словенских земаља, укључујући Србију. Представници Матице српске, као и других научних и културних установа, дискутовали су о могућностима развоја културне сарадње, заштити словенског културног наслеђа и јачању националних идентитета у савременом свету. Управо током ових преговора значајно су продубљени контакти између словачких и српских партнера, што је довело до развоја конкретних научних пројеката и издавачких активности (Madura, 2023, str. 2).

Након овог конгреса у пуној мери су се развили поједини пројекти између Матице словачке и Матице српске што је било изузетно видљиво у области српско-словачке културне сарадње. Надовезујући се на Пети конгрес, у периоду од 13. до 16. новембра 2023. године, уприличена је посета делегације Матице словачке Србији,

предвођена председником Маријаном Гешпером. У седишту Матице српске у Новом Саду делегацију је примио њен председник Драган Станић. Разговори су били посвећени историјским везама словачког и српског националног покрета, заједничком културном наслеђу словенских народа и личности Павела Јозефа Шафарика, као и *Лейхойису Матиице српске* који је 2024. прославио 200 година од оснивања (Perný, Schvantner, Gešper, 2023, str. 23–25). Делегација је дискутовала о развоју сарадње између словенских матица, будућој организацији конгреса матица словенских народа, као и заједничким научним и издавачким пројектима. Током посете Удружењу књижевника Србије у Београду договорено је објављивање посебног словачко-српског броја књижевног часописа *Slovenské pohľady* (Словачки погледи) 2024. године.

Часопис је представио књижевно и културно стваралаштво српских аутора, као и аутора из редова Словака који живе у Србији. Био је то значајан корак ка продубљивању културне размене између словачке и српске културне средине, а истовремено је подсетио на значај словачке заједнице која живи у Војводини односно у Србији.

Позитивна чињеница је да су се скратили интервали одржавања конгреса словенских матица и институција. Разлог за то били су и заједнички пројекти, стручне размене и посете које су донеле нове стручне теме за будућа заседања. Још једна прекретница у матичној словенској културној размени, пре свега српско-словачкој, постао је Шести конгрес матица и институција словенских народа, одржан 11. и 12. септембра 2025. у Мартину, у склопу међународне научне конференције „Други талас националног препорода“, који је био посвећен наслеђу значајних личности словенског културног простора, пре свега Павелу Јозефу Шафарикау и Јану Колару (Seman, 2025, str. 5–7).

Конференција је одржана поводом 230. годишњице рођења Павела Јозефа Шафарика и организована је под покровитељством Матице словачке у сарадњи са Министарством иностраних послова и европских питања Републике Словачке. Током тих дана Мартин је постао центар словенске научне и културне сарадње. На конгресу и конференцији учествовале су делегације матица, научних институција и универзитета из више земаља – уз Словачку, биле су заступљене и Чешка, Србија, Словенија, Црна Гора, Мађарска, Бугарска, Аустрија и Немачка. Српску страну представљали су углавном представници Матице српске из Новог Сада,

научни радници Архива Војводине и представници Матице словачке у Србији са седиштем у Бачком Петровцу. Стручни део конференције био је посвећен рефлексији личности другог таласа националног препорода, међу које се, уз Павела Јозефа Шафарика и Јана Колара, сврставају и Самуел Томашик, Мартин Хамуљјак, Карол Кузмањи и Адолф Добријански.

Нашу посебну пажњу завредиле су српске личности које су биле спона са словачким личностима и помагале њихов рад. У 19. веку, на територији данашње Војводине, а тада српске средине у Угарској, међу такве личности спадали су пре свега: Стефан Стратимировић, српски митрополит у Карловцима, који је подржавао славистичке активности; Георгије Магарашевић, књижевник и уредник *Лейхойиса Матийице српске*, у чијем раду је учествовао и Павел Јозеф Шафарик; Лукијан Мушицки, значајни песник и црквени достојанственик, при чему је Шафарик директно сарађивао и са представницима Матице српске у Новом Саду; у самој Србији, његов кључни партнер био је Вук Стефановић Караџић, лингвиста, сакупљач фолклора и реформатор српског језика, с којим је развијао интензивну научну сарадњу (Parenička, 2025, str. 26–28).

Дискусије су сваки пут биле фокусиране на значај развоја словенске узајамности, националних култура и научне славистике у средњој Европи. Резултати најновије конференције треба да буду објављени у билингвалном словачко-српском научном зборнику, који припрема Матица словачка у сарадњи са Матицом српском и Архивом Војводине. Овај пројекат је још један конкретан израз интензивне научне сарадње између словачких и српских културних институција.

Маријан Ј. Гешпер

Развијање словачко-српских културних и научних веза:
сарадња Матице словачке са Матицом српском
и Архивом Војводине

Подршка Матице словачке војвођанским Словацима и сарадња са Матицом словачком у Србији

Сарадња између словачких и српских институција има посебан значај и за словачку националну мањину у Војводини, која спада у најстарије словачке заједнице које живе у расејању. Матица словачка се дугорочно труди да подржава културни живот Словака са тзв. Доње земље, очување словачког језика и презентацију аутентичног историјског наслеђа. Заједнички пројекти са архивима, научним институцијама и културним организацијама у Србији омогућавају темељно истраживање историје словачке заједнице, заштиту историјских докумената и њихово представљање широј јавности. Значајан део наведених активности спроводи Матица словачка у Србији са седиштем у Бачком Петровцу која спада у најстарије и најзначајније културне организације војвођанских Словака. Реч је о организацији која је израсла из истих културних корена као и Матица словачка и која као таква данас испуњава улогу заштитника културног идентитета Словака у Србији. Делегација Матице словачке учествовала је од 8. до 10. августа 2025. на Словачким народним свечаностима у Бачком Петровцу, где ју је примио председник Матице словачке у Србији Јурај Червенак.

Сусрет је потврдио традиционалне одличне везе између Словака у Војводини и матичног центра у Мартину.^[8]

Симболично је добре односе и поштовање према Матици словачкој у Србији и Словацима у Србији потврдило и свечано откривање бисте Јанка Буљика, првог председника Матице словачке у Југославији. Овом истакнутом Словаку, рођеном у Ковачици, матичару, правнику и антифашисти, којег су усмртили немачки нацисти, откривена је биста у Алеји националних прегалаца у комплексу Матице словачке у Мартину. Овај чин је подсетио на историјску повезаност Словака из Словачке и Словака који живе у Србији, а одржан је уз присуство српске делегације, коју су предводили председник Матице српске Драган Станић, председник Матице словачке у Србији Јурај Червенак и амбасадор Републике Србије у Словачкој Александар Накић.

| 35

Две посете у оквиру сарадње са Архивом Војводине у 2025. години

Развој сарадње између две матице обележиле су и две посете током 2025. године. Делегација Матице словачке, предвођена председником Маријаном Гешпером, боравила је у Србији од 10. до 14. фебруара 2025. године. Примио их је

[8] Информативни центар Матице словачке: Делегација Матице словачке учествовала је на Словачким народним свечаностима и посетила Матицу словачку у Бачком Петровцу. Објављено 15. 8. 2025. [online] Доступно на: https://matica.sk/prve-oficialne-stretnutie-matice-slovenskej-s-novym-vedenim-matice-slovenskej-v-srbsku-bolo-vedene-v-konstruktivnom-a-pragmatickom-uchu/?utm_source=chatgpt.com

директор Архива Војводине др Небојша Кузмановић, а посета је имала за циљ продубљивање сарадње у области историјског истраживања, заштите архивске грађе и проучавања културног наслеђа словачке заједнице у Војводини. Архив Војводине спада у најзначајније архивске институције у Србији и управља обимним фондовима докумената о историји Војводине и словачке мањине у овом региону. Стога је резултат разговора било потписивање протокола о сарадњи који отвара простор за заједничка историјска и архивска истраживања, издавање научних публикација, организовање конференција и стручних семинара, дигитализацију архивске грађе и размену стручњака и научних радника. Током радних путовања, делегација Матице словачке обавила је више значајних сусрета са представницима словачког и српског културног живота. Делегација је посетила Архив Југославије у Београду, као и Словачки културни центар Павла Јозефа Шафарика у Новом Саду. Представници Матице словачке посетили су и место Кисач, где је делегацију примио фотограф, публициста и посланик у Скупштини АП Војводине Павел Сурови. Програм је настављен посетом Карловачкој богословији Светог Арсенија у Сремским Карловцима, где је делегацију примио ректор Јован Милановић. Важан део програма био је и радни састанак у седишту Матице српске у Новом Саду, где су одржани разговори са њеним председником Драганом Станићем. Делегација је истовремено преговарала и са представницима словачке

заједнице у Војводини, укључујући тадашњег председника Матице словачке у Србији Бранислава Кулика^[9].

Значајан догађај у развоју словачко-српских односа било је и учешће словачке делегације на манифестацији „Tesla Global Forum 2025“, која је одржана од 28. до 31. августа 2025. у Новом Саду и другим градовима Војводине. На догађају је учествовало 28 матичара из Словачке предвођених председником Маријаном Гешпером. Делегацију су чинили чланови Младе матице из Лученца, Сечоваца, Кошица и општине Хумене, као и чланови фолклорног ансамбла „Хемлон“ на челу са чланом одбора Матице словачке Мирославом Кереканичем. Програм је обухватао посету седишту Матице српске у Новом Саду, стручни програм у Радио-телевизији Војводине, сусрете са словачком и русинском редакцијом ове институције, стручна предавања посвећена наслеђу Николе Тесле и посету Архиву Војводине. Делегацију је пратио словачки војвођански писац Мартин Пребуђила (Seman, 2025, str. 19).

Учешће Матице словачке на обележавању јубилеја Матице српске

Значајан моменат у узајамним односима било је недавно учешће делегације Матице словачке на свечаној прослави 200 година од оснивања Матице српске у Новом Саду, 16. и 17. фебруара 2026. године. Овај јубилеј подсетио је на значај

[9] Информативни центар МС: Продубљивање уникатне међународне сарадње Матице словачке са Архивом Војводине и словачким сународницима. У: *Словенски хоризонт*, год. 5, бр. 1–2/2025, стр. 15–16.

Маријан Ј. Гешпер

Развијање словачко-српских културних и научних веза:
сарадња Матице словачке са Матицом српском
и Архивом Војводине

Маријан Гешпер и Небојша Кузмановић у званичној посети Матици словачкој у Србији (Нови Сад)

Фото: Матица словачка

најстарије словенске матице и истовремено потврдио дубоке културне везе између словачког и српског народа. Сусрет представника обе матице створио је простор за даљи стручни дијалог, заједничке пројекте и развој сарадње у области издаваштва, историје и лингвистике. Веома важан резултат преговора била је предаја штафете организовања конгреса словенских матица у руке Матице српске. Матица словачка ће помоћи контактима и другом сарадњом да би се конгрес одржао у Новом Саду на јесен ове године, а организоваће се поводом 200 година од оснивања историјски прве словенске матице – Матице српске 1826. године.

Прошлост и будућност српско-словачког братства

Узајамна сарадња између Матице словачке, Матице српске и Архива Војводине представља јединствен пример словенске културне солидарности и научне сарадње. Њен циљ није само заштита историјског наслеђа, већ и стварање нових научних пројеката који доприносе бољем познавању заједничке историје и културних и политичких веза. То је, истовремено, и важан камен темељац заједничког рада и историјског савезништва између сестринских држава – Републике Словачке и Републике Србије. Како

у прошлости, тако и данас, Словаци и Срби морају активно сарађивати и тражити путеве свог развоја у ова веома немирна и чини се пуна изазова времена не само у Европи него и глобално.

Развој је показао да не смемо одустати од значаја таквог наслеђа, већ, напротив, морамо јачати словачко-српско братство у култури, науци и политици, посебно у ова сложена времена. То је и основа нашег културног развоја и очувања наших бројно малих, али поносних словенских и европских народа. На то нас обавезује светли пример наших предака од најстаријих словенских времена, затим 18–20. века, па све до данас!

Матице као историјске националне установе и у 21. веку настављају на јединствен

начин да испуњавају своју основну мисију – очување колективног историјског сећања, културног наслеђа, јачања националне свести и формирање будућих нових и напредних генерација националних елита неопходних за наш европски опстанак. Зато можемо смело рећи да и у време глобализационих процеса и цивилизацијских катаклизми, матице остају један од стубова националне културе и словенске узајамности.

Сарадња словачких и српских културних установа тако представља не само наставак историјске традиције, већ и важан допринос европском културном наслеђу и светом Словенству, које је засновано на поштовању националног идентитета и културне разноликости.

References/Литература

- Durec, J., & Gešper, M. (2023). *From Samo's Empire to Great Moravia*. Martin: Matica slovenská. [In Slovak]
- Eliáš, M. (2010). *From the history of Slavic peoples' Maticas*. Martin: Matica slovenská Publishing. [In Slovak]
- Group of authors. (2020). *Commemorative publication of the 4th Congress of the Slavic Peoples' Matices and Slavic Peoples' Institutions, held on the 100th anniversary of the revival of Matica slovenská and the signing of the Slovak People's Memorandum*. Martin: Matica slovenská Publishing [In Slovak]
- Madura, P. (2023). *Mutual professional cooperation moves us into new dimensions*. In: *Slovanský obzor*, 3(2), 2. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2024/01/Slovansky_obzor_2023_2_sk.pdf [In Slovak]
- Parenička, P. (2025). *Pavel Josef Šafárik: Time, life, work, monuments and literature*. Martin: Matica slovenská. [In Slovak]
- Perný, L., Schvantner, P., & Gešper, M. (2023). *Multilayered expansion of cultural cooperation between Matica srpska and Matica slovenská*. In: *Slovanský obzor*, 3(2), 23–25. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2024/01/Slovansky_obzor_2023_2_sk.pdf [In Slovak]
- Seman, J. (2025a). *Matica slovenská strengthened cooperation with compatriots and the Archive of Vojvodina*. Published February 20, 2025. [Cited March 26, 2026]. Available at: <https://slovenskeslovo.sk/matica-slovenska-posilnila-spolupracu-s-krajanmi-a-archivom-vojvodiny/> [In Slovak]
- Seman, J. (2025b). *Unveiling the bust of antifascist and foreign Matica member Jan Bulík*. In: *Slovanský obzor*, 5(1–2), 5–7. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2025/11/Slovansky-obzor_2025_1-2_sk.pdf [In Slovak]
- Seman, J. (2025c). *Slovak delegation at Tesla Global Forum 2025 – Matica slovenská strengthens Slovak-Serbian cultural ties*. In: *Slovanský obzor*, 5(1–2), 19. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2025/11/Slovansky-obzor_2025_1-2_sk.pdf [In Slovak]
- Seman, J. (2025d). *Meeting of Slavic Maticas in Martin: Conference on the second wave of national revival continues Pavel Josef Šafárik's legacy*. In: *Slovanský obzor*, 5(1–2), 5–7. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2025/11/Slovansky-obzor_2025_1-2_sk.pdf [In Slovak]

Marián J. Gešper

President of Matica slovenská
Martin (Republic of Slovakia)

Development of Slovak-Serbian cultural and scientific ties: Matica slovenská's cooperation with Matica srpska and the Archives of Vojvodina

Summary

40 | The text provides an overview of specific events and activities organized by or attended by the Matica slovenská, in efforts to strengthen Slovak-Serbian ties, especially those between the Matica srpska and Matica slovenská. In that context, the text lists the congresses organized by the two institutions, which represent a platform for cooperation of the two Matikas and the Slavic peoples' institutions, which developed significant cooperation during their existence in the field of the two peoples' history research and culture. The text also features significant anniversaries of both Matikas, as well as planning joint publishing projects and joint participation in cultural events.

Keywords: Serbian-Slovak cooperation, Pavel Jozef Šafárik, Congresses of Slavic peoples' Matikas and institutions